

Compilation of future scenarios of Iran-Turkey security relations with scenario wizard method

Ali Towhidian¹ | Alireza Jafari Zad² | Amir Abbas Parazhang³ | Reza Hosnavi⁴

Abstract

The present study deals with the development of future scenarios of Iran-Turkey security relations using Scenario Wizard. So that by assessing needs and conducting this type of strategic research, policy makers and decision makers in Iran-Turkey relations can think of alternative options for decision making. The current type of research is applied and its investigation method is exploratory using new future research methods. In this research, based on its nature, the necessary information is collected in two ways: library method and questionnaire. Due to the fact that Micmac software and Scenario Wizard are used for data analysis, the type of questionnaire is closed and in the form of a matrix of mutual effects and surveying the opinions of experts and specialists. Finally, 7 key factors are used as basic factors in the wizard scenario. And according to numerous analyzes and using the panel of experts, the number of 4 possible scenarios as output scenarios of the scenario wizard is as follows; The first scenario: dancing with bears, the second scenario: everyone who is far away from his origin / questioning his past, the third scenario: one to the shoe... one to the nail, the fourth scenario: this is the way you are going to Turkestan. In the end, it is concluded that among the 4 possible scenarios, the first scenario: "Dancing with Bears" is more desirable, because it leads to greater convergence of Turkey with Russia and Turkey's entry into the front of revisionist countries in the international system, which leads to the reduction of relations with the United States and the creation of confrontation. And it will benefit the Islamic Republic of Iran. It is worth mentioning that the strategic and macro policies of Iran towards all its land neighbors are always the policy of interaction, friendship and brotherhood.

Keywords: Iran, Turkey, future research, scenario writing, scenario wizard.

1. Corresponding author: Graduated with a master's degree in crisis management, Malik Ashtar University of Technology, Tehran, Iran. towhidian.ali@gmail.com
2. Graduated with a master's degree in crisis management from Malik Ashtar University of Technology, Tehran, Iran.
3. Graduated with a master's degree in entrepreneurship management, Iran University of Science and Technology.
4. Professor, Department of Industrial Management and Engineering, Malek Ashtar University of Technology, Tehran, Iran.

تدوین سناریوهای آینده روابط امنیتی ایران و ترکیه با روش سناریو ویزارد

رضا حسنوی^۱ | علی توحیدیان^۲ | علیرضا جعفری زاد^۳ | امیرعباس پراژنگ^۴

چکیده

پژوهش حاضر به تدوین سناریوهای آینده روابط امنیتی ایران و ترکیه با استفاده از سناریو ویزارد می‌پردازد تا با نیازسنجی و انجام این نوع از پژوهی‌های راهبردی، سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران در روابط ایران و ترکیه بتوانند به گزینه‌های بدیل برای تصمیم‌گیری بیندیشند. نوع تحقیق حاضر، کاربردی و روش بررسی آن با استفاده از روش‌های جدید آینده‌پژوهی، اکتشافی است. در این تحقیق بر اساس ماهیت آن، اطلاعات لازم به دو شیوه گردآوری می‌شود: روش کتابخانه‌ای و پرسشنامه‌ای. با توجه به اینکه از نرم‌افزار میک مک و سناریو ویزارد برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده می‌شود، نوع پرسشنامه بسته و به صورت ماتریس آثار متقابل و به پیمایش نظرات کارشناسان و متخصصان است. در نهایت ۷ عامل کلیدی به عنوان عوامل پایه در سناریو ویزارد استفاده شده است و با توجه به تجزیه و تحلیل‌های متعدد و با بهره‌گیری از هیئت‌رئیس خبرگان، تعداد ۴ سناریوی محتمل به عنوان سناریوهای خروجی سناریو ویزارد به شرح ذیل می‌باشد: سناریو اول: با خرس‌ها می‌رقصد، سناریو دوم: هرکسی کو دور ماند از اصل خویش/ بازجوید روزگار وصل خویش، سناریو سوم: یکی به نعل یکی به میخ، سناریو چهارم: این ره که تو می‌روی به ترکستان است. در نهایت چنین نتیجه‌گیری می‌شود که از میان ۴ سناریوی محتمل، سناریو اول: «با خرس‌ها می‌رقصد» از مطلوبیت بیشتری برخوردار است، زیرا موجب همگرایی بیشتر ترکیه با روسیه و ورود ترکیه به جبهه کشورهای تجدیدنظرطلب در نظام بین‌الملل که منجر به کاهش روابط با آمریکا و ایجاد تقابل می‌شود و به نفع جمهوری اسلامی ایران خواهد بود. شایان ذکر است سیاست‌های راهبردی و کلان‌ج.ا.ایران در قبال تمام همسایگان زمینی‌اش، همواره سیاست تعامل، دوستی و برادری است.

کلید واژه‌ها: ایران، ترکیه، آینده‌پژوهی، سناریونویسی، سناریو ویزارد.

۳

سال سوم
پاییز ۱۴۰۱

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت

۱۴۰۱/۰۶/۱۳

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۱/۰۸/۲۱

صص: ۱۱۳-۸۳

۱. استاد، گروه مدیریت و مهندسی صنایع، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران، ایران.

۲. نویسنده مسئول: فارغ التحصیل کارشناسی ارشد، مدیریت بحران، مجتمع دانشگاهی پدافند غیرعامل، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران، ایران.

Towhidian.ali@gmail.com

۳. فارغ التحصیل کارشناسی ارشد، مدیریت بحران، مجتمع دانشگاهی پدافند غیرعامل، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران، ایران.

۴. فارغ التحصیل کارشناسی ارشد، مدیریت کارآفرینی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران.

مقدمه

ایران و ترکیه به خاطر موقعیت‌های استراتژیک، منابع طبیعی، اشتراکات و پیوندهای تاریخی-فرهنگی، ساختارهای جمعیتی و اتحادهای بین‌المللی‌شان از دولت‌های تأثیرگذار منطقه خاورمیانه به شمار می‌روند. جایگاهشان در ارتباط با تحولات منطقه‌ای و ائتلاف با قدرت‌های بزرگ نه تنها در روند تحولات منطقه‌ای تأثیر عمیق دارد، بلکه در دستگاه‌های بین‌المللی نیز تأثیرگذار است. دو کشور در تاریخ دیپلماسی‌شان فراز و فرودهای زیادی را تجربه کرده‌اند، ولی این روابط به هیچ‌وجه در شرایط گرم، عمیق و متنوع نبوده و در بهترین حالت به شکل همکاری جویانه بوده است (قائم‌پناه، ۱۳۹۰).

در واقع اگرچه دو کشور به دلیل ظرفیت‌های مختلف ژئوپلیتیک، ژئواکونومیک و ژئوکالچری، در بسیاری از عرصه‌ها وضعیت هم‌تکمیلی دارند، اما رقابت‌های سیاسی و گاه تضاد و تقابل منافع سبب شده است تا نتوانند آن چنان که باید و شاید از ظرفیت همسایگی استفاده کنند (کولایی و نبوی، ۱۳۹۹). به عنوان نمونه ترکیه برنامه توسعه موشکی و فعالیت‌های هسته‌ای ایران را با دقت و حساسیت دنبال می‌کند و همکاری‌های نظامی ترکیه با رژیم صهیونیستی موجب نگرانی و بی‌اعتمادی کشورهای منطقه از جمله ایران است. موضع‌گیری ترکیه علیه سوریه (شریک راهبردی ایران) و قرار گرفتن این کشور در جبهه غرب به خاطر عضویتش در ناتو و احداث سپر موشکی در مرز کشور سوریه و حمایت‌های این کشور از تروریست‌های معارض سوریه موجب شده است تا روابط ایران با ترکیه در حاله‌ای از ابهام قرار گیرد (صفوی و همکاران، ۱۳۹۹).

اما پرواضح است که داشتن روابط مناسب با کشور همسایه و تأثیرگذار در منطقه می‌تواند نقش زیادی در امنیت و توسعه کشور داشته باشد. همچنین با توجه به تحولات سریع منطقه‌ای و تعارض منافع ایران با بازیگران عمده فرا منطقه‌ای و هم‌پیمانان منطقه‌ای آنان، کشور ما نیازمند به تقویت ائتلاف‌های تاکتیکی و استراتژیک در منطقه بوده و ترکیه با توجه به ظرفیت‌های این کشور می‌تواند کاندیدای جدی برای این مسئله باشد. همچنین تعاملات دو کشور می‌تواند در سیاست‌های منطقه‌ای و حتی فرا منطقه‌ای ایران تأثیرگذار باشد. به‌طور مثال حضور ترکیه در برهه

ای از زمان به عنوان میانجی در پرونده هسته‌ای میان ایران و قدرت‌های جهانی و کمک در زمینه‌ی حل مشکلات بانکی در زمان تحریم در دوران مناسبات خوب دو کشور و تقابل منافع در بحران سوریه و تنش متأثر از آن و مشکلات ایجادشده در فرایند حل بحران و مجدداً همکاری دو کشور به همراه روسیه برای دستیابی به راه حل سیاسی در سوریه از نمونه‌های تأثیر روابط میان دو کشور در سیاست‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای و محاسبه هزینه فایده‌ی اقدام‌ها و سیاست‌ها است؛ بنابراین روابط میان ایران و ترکیه برای هر دو کشور از اهمیت خاصی برخوردار است (نبوی و همکاران، ۱۳۹۹).

در این پژوهش، نامشخص بودن آینده روابط امنیتی جمهوری اسلامی ایران و ترکیه در تحولات آینده منطقه غرب آسیا، مسئله اصلی پژوهش محسوب گردیده است؛ بنابراین، با توجه به ماهیت پژوهش، این تحقیق با هدف پاسخ‌گویی به این پرسش انجام گرفته است: سناریوهای آینده روابط امنیتی جمهوری اسلامی ایران و ترکیه کدام‌اند؟ شناخت این سناریوها کمک می‌کند تا سیاست‌گذاری در این حوزه، به جای تمرکز بر راه‌حل‌های ساده‌انگارانه، برریشه‌های اصلی تکیه کند و با تمرکز منابع در حوزه‌های شناسایی‌شده، تصمیمات اثربخش‌تری از سوی بازیگران اتخاذ شود.

ضرورت انجام این تحقیق از آنجا ناشی می‌شود که پژوهش‌های انجام‌شده کمتر با رویکرد آینده‌پژوهانه جهت کمک به سیاست‌گذار در تدوین سیاست‌های اجرایی و بسته‌های سیاستی بوده است و افزون بر فراوانی نه چندان زیاد پژوهش‌های قبلی در زمینه‌ی موضوع حاضر، لذا با توجه به حساسیت موضوع و خلأ موجود، ضرورت انجام پژوهش به منظور کمک به سیاست‌گذار در تدوین سیاست‌های اجرایی و بسته‌های سیاستی با پشتوانه علمی و آینده‌پژوهانه بیشتر نمایان می‌شود.

از لحاظ کاربردی نیز می‌توان به پاره‌ای از ضرورت‌ها جهت انجام پژوهش حاضر اشاره نمود. از جمله اینکه در خصوص روابط میان ایران و ترکیه، نوسان روابط میان دو کشور باعث شده است که جمهوری اسلامی ایران نتواند آن چنان که باید و شاید از ظرفیت‌های این همسایگی راهبردی استفاده کند. البته استراتژی جمهوری اسلامی ایران همواره بهبود روابط و داشتن روابط حسنه با همسایگان بوده است. تحقق سیاست همسایگی مستلزم کاهش تنش و اختلافات میان کشورهای

همسایه است. در این راستا باید با لحاظ اصل عزت و بر اساس منافع ملی به حل برخی مسائل با همسایگان مبادرت کرد. مدیریت و نقش آفرینی فعال در تحولات منطقه‌ای از الزامات تحقق سیاست بهینه همسایگی جمهوری اسلامی خواهد بود. لذا در راستای تأمین امنیت منطقه، حفظ صلح و ثبات، تعامل حداکثری با همسایگان، سیاست‌گذار می‌تواند بر اساس پیشران‌های تأثیرگذار و نقش آفرین احصاء شده و همچنین پیشران‌های کلیدی که در خروجی و نتیجه پژوهش به آن‌ها دست پیدا می‌کنیم اقدام به تدوین سیاست‌های تنظیمی و همچنین بسته‌های سیاستی متناسب نماید؛ و در نهایت با بهره‌گیری از نتایج پژوهش حاضر، به تدوین سیاست‌های تنظیمی و بسته‌های سیاستی و همچنین تصمیم‌گیری مناسب و به موقع، اقدام به جلوگیری از وقوع برخی سناریوها نماید، به عنوان مثال با پیش گرفتن سیاست‌های خاص اقدام به مانع‌تراشی به منظور جلوگیری از تحقق سناریوهای نامطلوب خود نماید و یا با سیاست‌های تسهیلگر در راستای تحقق برخی سناریوها اقدام‌های اجرایی متناسب را داشته باشد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

بر اساس نظر ورسو^۱ آینده‌ها را به چهار دسته ذیل می‌توان تقسیم کرد (ورسو، ۲۰۰۳):

الف. آینده‌های ممکن^۲؟

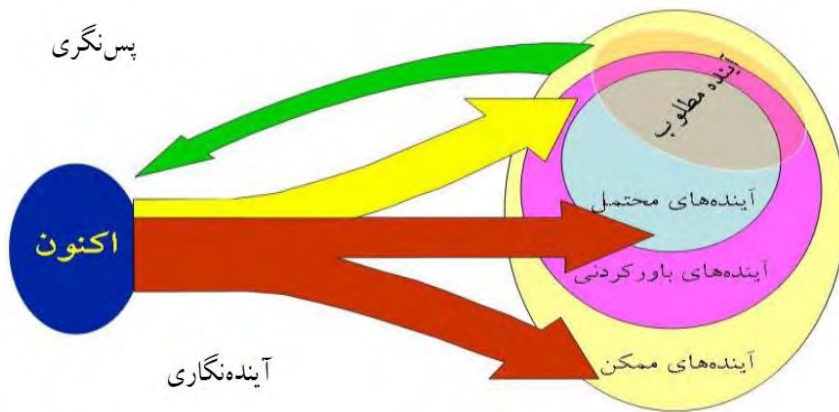
ب. آینده‌های باورکردنی^۳؟

ج. آینده‌های محتمل^۴؟

د. آینده‌های مرجح^۵ (مطلوب)؟

در شکل ۱ دسته‌بندی‌های ورسو به صورت نمادین آورده شده است:

1. Verso
2. Possible Futures
3. Plausible Futures
4. Probable Futures
5. Preferable Futures
6. Desirable Futures

شکل ۱. انواع آینده‌ها

الف. آینده‌های ممکن: شامل تمامی وضعیت‌های ممکن یا شدنی است که امکان تحقق آن در آینده وجود دارد، هرچند ندانیم هر یک چگونه محقق می‌شود.

ب. آینده‌های باورکردنی: شامل آن دسته از موقعیت‌هایی است که تحقق آن‌ها قابل باور باشد؛ به عبارت دیگر گروهی از آینده‌های متفاوت که رخداد آن‌ها بر اساس دانش فعلی بشر امکان‌ناپذیر نیست، در این دسته قرار می‌گیرند. برخلاف آینده‌های ممکن که ممکن است شامل آینده‌هایی باشند که متناقض با درک و دانش فعلی بشری هستند، آینده‌های باورکردنی منطبق با این درک هستند.

سناریوها^۱ آینده‌های باورکردنی هستند که می‌توانند در آینده محقق شوند و هر یک داستانی متفاوت از آینده را بیان می‌کند. سناریوها مطلوب یا نامطلوب نیستند، بلکه وضعیتی باورپذیر از آینده هستند.

ج. آینده‌های محتمل: به آن دسته از آینده‌هایی اشاره دارد که احتمالاً تحقق می‌یابد. به عنوان مثال، ادامه روندهای فعلی از جمله آینده‌هایی است که احتمالاً اتفاق می‌افتد.

د. آینده‌های مرجح (مطلوب): این دسته از آینده‌ها، آینده‌های مطلوب ما هستند. برخلاف سایر آینده‌های دیگر (آینده‌های ممکن، آینده‌های باورکردنی و آینده‌های محتمل) - که از نوع

1. Scenario

دانش شناختی^۱ هستند، آینده‌های مطلوب از نوع برانگیزاننده^۲ هستند. این آینده‌ها برآمده از قضاوت‌های ارزشی هستند و از این رو، بیشتر ذهن‌گرا^۳ هستند تا عین‌گرا^۴. جیمز دیتور^۵، یکی از آینده‌پژوهان برجسته، آینده را حاصل اندرکنش چهار عامل ذیل می‌داند (دیتور، ۱۹۹۶):

الف. روندها^۶: روندها در اغلب روش‌های آینده‌پژوهی مورد استفاده قرار می‌گیرند و در بیشتر موارد اولین بخش فعالیت آینده‌اندیشی را تشکیل می‌دهد. در نگاهی کلی می‌توان روند را بدین شکل تعریف کرد: «تغییرات منظم داده‌ها با پدیده‌ها در خلال زمان».

طبق این تعریف مهم‌ترین ویژگی‌های روند عبارت است از:

- بیانگر تغییرات دسته‌ای از داده‌ها با پدیده‌هاست؛

- تغییرات در بازه زمانی خاصی رخ می‌دهد؛

- به ساده‌سازی پیچیدگی در پدیده‌ها می‌پردازند.

ب. رویدادها^۷: رویدادها، توصیفی از گسستگی تاریخی هستند. آن‌ها وقایعی هستند که باعث قطع پیوستگی تاریخی می‌شوند. رویدادها به دلایل گوناگونی رخ می‌دهند، اما در بسیاری از روش‌های آینده‌پژوهی، شناسایی رویدادها از آن رو اهمیت دارد که بر مواردی تأکید دارند که متفاوت با وضعیت فعلی و روندهای موجود است و با وقوع آن‌ها آینده تحت تأثیر قرار می‌گیرد. یکی از انواع مهم رویدادها شگفتی‌سازها است^۸. شگفتی‌ساز رویدادی است که احتمال وقوع بسیار کمی دارد اما با وقوع آن‌ها آینده به شدت تحت تأثیر قرار می‌گیرد.

ج. تصویرها^۹: دیتور معتقد است یکی از مأموریت‌های آینده‌پژوهی این است که به مردم کمک کند تا تصویرهای خود را از آینده، شامل ایده‌ها، دغدغه‌ها، امیدها، باورها و علاقه نسبت به آینده محک زده، شفاف کنند و بدین ترتیب کیفیت تصمیم‌گیری‌های آینده را بهبود دهند.

1. Cognitive
2. Emotional
3. Subjective
4. Objective
5. J. Dator
6. Trends
7. Events
8. Wildcards
9. Images

د. اقدام‌ها^۱: اقدام، به کنش و آنچه جامعه شناسان با نام «کنش اجتماعی» از آن یاد می‌کنند، اشاره دارد به گونه‌ای که برآمده از تصورات فرد یا سازمان است. اقدام می‌تواند متأثر از عوامل متعددی از جمله تصویرهای فرد درباره آینده باشد. به اعتقاد آینده‌پژوهان تصویرهایی که مردم از آینده در ذهن خود می‌پروراند و اقدام‌هایی که بر مبنای آن‌ها انجام می‌دهند، شکل‌دهنده وضعیت آینده است (دیتور، ۱۹۹۶).

یکی از روش‌های پرکاربرد در آینده‌پژوهی سناریونویسی است که به بحث در مورد آن پرداخته می‌شود.

تعریف سناریو

شومیکر^۲ (۱۹۹۵) سناریو را روشی علمی، برای تجسم آینده‌های ممکن تعریف می‌کند که در آن تصمیم‌های سازمانی می‌تواند به اجرا درآید. همچنین رینگلند^۳ (۱۹۹۸) سناریو را بخشی از برنامه‌ریزی راهبردی می‌داند که به عنوان ابزاری برای مدیریت عدم قطعیت‌های آینده استفاده می‌شود.

سناریو از لحاظ زمانی به دو دسته اکتشافی و هنجاری و به لحاظ مواجهه سازمان با آینده، به پنج دسته «سناریوی بدون شگفتی»، «سناریوی خوش‌بینانه»، «سناریوی بدبینانه»، «سناریوی فاجعه» و «سناریوی معجزه» تقسیم‌بندی می‌شود (همتیان مهدی زاده و همکاران، ۱۳۹۹).

فرآیند برنامه‌ریزی بر پایه سناریو

هدف برنامه‌ریزی بر پایه سناریو کمک به رهبران و مدیران برای تغییر نگرش آن‌ها نسبت به «واقعیت‌های پنداری» و نزدیک کردن هر چه بیشتر دیدگاه آن‌ها به «واقعیت‌های موجود» و یا «واقعیت‌های در حال ظهور» است. نتیجه نهایی برنامه‌ریزی بر پایه سناریو ترسیم یک نقشه درست و دقیق از آینده نیست، بلکه هدف آن اصلاح و بهبود نظام‌مند تصمیم‌های مربوط به آینده است.

1. Actions
2. Schoemaker
3. Ringland

پیتر شوارتز در کتاب هنر دورنگری، گام‌های برنامه‌ریزی بر پایه سناریو را به شرح زیر توصیف کرده است:

گام اول: آشکارسازی تصمیم؛

گام دوم: به دست آوردن و جمع‌آوری اطلاعات؛

گام سوم: شناسایی نیروهای پیشران کلیدی؛

گام چهارم: آشکارسازی عناصر نسبتاً معین؛

گام پنجم: شناسایی عدم قطعیت‌های بحرانی؛

گام ششم: تدوین سناریوها؛

گام هفتم: تحلیل تصمیم؛

گام هشتم: انتخاب شاخص‌های راهنما (همتیان مهدی زاده و همکاران، ۱۳۹۹).

پیشینه تحقیق

در خصوص روابط ایران و ترکیه پژوهش‌های متعددی انجام شده است؛ اما نکته مهم، فقدان رویکرد آینده‌پژوهانه در پژوهش‌های موجود است. غالب پژوهش‌های انجام شده رویکردی پسینی نسبت به مسائل موجود میان ایران و ترکیه دارند. پژوهش‌های معدود با عناوین آینده‌پژوهانه هم معمولاً یا به صورت روشمند به این مقوله نپرداخته‌اند یا فقط بخشی از روابط را پوشش داده‌اند. در این بخش به برخی از پژوهش‌ها اشاره می‌گردد.

کتاب‌ها

کتاب آینده روابط ایران و ترکیه در افق ۲۰۲۵، تألیف ولی گل محمدی به بررسی روندها و آینده‌های بدیل جمهوری ترکیه در افق ۲۰۲۳ با نگاهی بر روندهای بالادستی ۲۰۲۵ پرداخته است. سپس با بررسی عدم قطعیت‌های ترکیه در افق ۲۰۲۳، چهار آینده بدیل برای ترکیه در افق ۲۰۲۳ تدوین می‌کند. همچنین در یک بررسی کوتاه از روابط ایران و ترکیه، هشت سناریو برای روابط ایران و ترکیه مطرح می‌کند که چهار سناریو برای آینده روابط ایران و ترکیه در افق ۲۰۲۵ در غرب آسیا را باورپذیر تلقی کرده است (گل محمدی، ۱۳۹۸).

این کتاب در اشاره به برخی از متغیرهای مؤثر بر روابط ایران و ترکیه با تحقیق حاضر هم‌پوشانی دارد؛ اما تفاوت‌هایی نیز میان پژوهش حاضر با این کتاب وجود دارد. اول اینکه برخلاف عنوان، تمرکز بخش عمده‌ای از کتاب بر روندهای ترکیه بوده و نه روابط ایران و ترکیه (که اشاره کوتاهی به آن شده است) و بحث محوری کتاب آینده‌های بدیل ترکیه است. اگرچه با اشاره به برخی از عدم قطعیت‌ها و پیش‌ران‌ها، چهار سناریوی باورپذیر نیز برای آینده روابط ایران و ترکیه تدوین شده است. دوم روش تدوین سناریوها است که به روش صرفاً خبرگی بوده، اما پژوهش حاضر از ماتریس تأثیر متقاطع متوازن و نیز نرم‌افزار سناریو ویزارد برای سناریونویسی استفاده می‌کند.

کتاب انگلیسی ایران و ترکیه، درگیری‌های بین‌المللی و منطقه‌ای در خاورمیانه تألیف ماریانا چاروناتکی در سال ۲۰۱۸ است. این کتاب ابتدا نگاهی تاریخی به روابط ایران و ترکیه داشته و اشاره می‌کند که برای بررسی روابط ایران و ترکیه نیاز است که سه سطح تحلیل سیاسی داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی در نظر گرفته شود. چاروناتکی معتقد است که در سطح داخلی باید به عواملی که کاتالیزور سیاست خارجی هستند و مشخص‌کننده پارامترهایی که رابطه دو دولت را مشخص می‌کنند توجه شود. وی در سطح منطقه‌ای به سیاست‌های اساسی ایران و ترکیه در منطقه و روابط متقابل دو کشور می‌پردازد؛ و در نهایت در سطح بین‌المللی به بررسی این مسئله می‌پردازد که چگونه سطح منطقه‌ای و بین‌المللی و همچنین تحولات جاری بر روابط دو کشور تأثیر می‌گذارد و روابط هر کشور با بازیگران منطقه‌ای مانند عراق و سوریه، قدرت‌های بین‌المللی مانند آمریکا و روسیه، بازیگران غیردولتی مانند کردها و سازمان‌های بین‌المللی مانند اتحادیه اروپا را بررسی می‌کند (چاروناتکی، ۲۰۱۸).

این کتاب از جنبه توصیف روابط ایران و ترکیه در دوره‌های مختلف زمانی مورد استفاده پژوهش حاضر است، اما مشابه سایر کتاب‌های اشاره‌شده، جنبه توصیفی-تحلیلی و رویکرد پسینی به روابط ایران و ترکیه دارد و نقطه تمایز آن با پژوهش حاضر در رویکرد آینده‌پژوهانه این تحقیق است.

رساله‌های دکتری

رساله عدم تقارن منافع: روابط ایران و ترکیه از ۱۹۷۹^۱، (به انگلیسی) تألیف الیوت هن-تاو^۲ جهت دریافت درجه دکتری در دانشگاه پرینستون ایالات متحده در سال ۲۰۱۱ است. این پژوهش روابط ایران و ترکیه را از زمان وقوع انقلاب اسلامی در ایران در سال ۱۹۷۹ بررسی می‌کند. به عقیده مؤلف، برخلاف انتظارات معمول که انقلاب منجر به دوره‌ای از اختلاف‌های ایدئولوژیک بین دو همسایه شده است، روابط دو کشور بر پایه رفتار نامتوازن صرف نظر از ایدئولوژی شکل گرفته است (هن-تاو، ۲۰۱۱).

این پژوهش از جنبه‌ی پرداختن به عوامل مؤثر بر روابط ایران و ترکیه در تحقیق حاضر قابل استفاده است. همچنین نگاه آینده‌پژوهانه از نقاط تمایز میان پژوهش حاضر و این رساله است. رساله طراحی الگوی روابط دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران با کشور ترکیه، تألیف حسن یزدانی جهت دریافت درجه دکتری در دانشگاه عالی دفاع ملی در سال ۱۳۹۵ است. سؤال اصلی این رساله این است که الگوی مناسب روابط دفاعی امنیتی ایران با ترکیه چیست؟ این پژوهش به روش توصیفی - تحلیلی و همبستگی و با نگاهی به تاریخچه روابط ایران و ترکیه به بررسی عوامل همگرایی و واگرایی در ابعاد سیاسی، نظامی - امنیتی، فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی و جغرافیایی پرداخته است. محقق با استفاده از نظرات کارشناسان از طریق توزیع پرسشنامه و تحلیل آن از طریق نرم‌افزار Smart Pls به طراحی الگوی روابط دفاعی امنیتی ایران با ترکیه پرداخته است. یافته‌های این پژوهش بر اساس رتبه‌بندی فریدمن به مسئولان کشور توصیه می‌کند که اولویت خود را بر توسعه روابط سیاسی قرار دهند (یزدانی، ۱۳۹۵).

بخشی از این پژوهش به توصیف روابط ایران و ترکیه و بررسی عوامل همگرا و واگرا در روابط ایران و ترکیه اختصاص یافته است که از این نظر با پژوهش حاضر هم‌پوشانی دارد و قابل استفاده است؛ اما پژوهش حاضر به دنبال آینده‌پژوهی روابط دو کشور است.

1. Asymmetry of Interest: Turkish-Iranian Relations since 1979
2. Elliot Hen-Tov

مقاله‌ها

مقاله «دامنه و افق مناسبات ایران و ترکیه (۲۰۱۱-۲۰۲۱)» تألیف یارمحمدیان و همکاران، با استفاده از نظریه معمای امنیت و با رویکردی توصیفی - تحلیلی، این پرسش را مطرح می‌کند که عوامل اثرگذار در فرسایش روابط ایران و ترکیه ناظر به چه موضوع‌ها و مسائلی بوده و قلمرو اثرگذاری این متغیرها در آینده روابط کجاست؟ در مورد آینده روابط ایران و ترکیه، نویسندگان معتقدند که این موضوع به سیاست‌های داخلی و ثبات و بی‌ثباتی در این کشور بستگی دارد. روابط ترکیه با ایران ممکن است فراز و نشیب داشته باشد اما به هر حال نقطه تعادل خود را پیدا می‌کند (یارمحمدیان و همکاران، ۱۳۹۶). این پژوهش به برخی از عوامل مؤثر بر روابط ایران و ترکیه پرداخته است که با پژوهش حاضر هم‌پوشانی دارد، اما با وجود مشخص کردن افق ۲۰۲۱، به صورت روشمند آینده‌پژوهی نکرده است.

روش‌شناسی تحقیق

هدف تحقیق حاضر تدوین سناریوهای آینده روابط امنیتی ایران و ترکیه می‌باشد، بنابراین تحقیق حاضر، پژوهشی کاربردی است. علم آینده‌پژوهی به‌طور کلی سه هدف اصلی را دنبال می‌کند. این سه هدف عبارت‌اند از: ۱- حدس حالات و وقایع احتمالی در آینده ۲- ارزیابی و تحلیل آینده حتمی ۳- انتخاب و گزینش آینده مطلوب. در این راستا، پژوهش حاضر به دلیل کسب آگاهی و آینده‌پژوهی روابط امنیتی ایران و ترکیه دارای رویکرد اکتشافی می‌باشد؛ و برای انجام این مهم، در پژوهش حاضر، اطلاعات لازم به دو شیوه روش کتابخانه‌ای و پرسشنامه‌ای گردآوری می‌شود. لذا در گام اول در خصوص جمع‌آوری اطلاعات مربوط به ادبیات موضوع و پیشینه تحقیق از روش‌های کتابخانه‌ای (کتاب‌ها، مقاله‌ها، گفتگوها، اسناد و مدارک و مصاحبه‌ها) استفاده شده است؛ و در گام دوم برای شناسایی عوامل کلیدی توسط نرم‌افزار میک مک، پس از شناسایی عوامل تأثیرگذار در آینده روابط امنیتی ایران و ترکیه، پرسشنامه تأثیرات متقابل طراحی شد. روایی آن توسط متخصصین حوزه مسائل امنیتی و روابط بین‌الملل به صورت مصاحبه‌ای انجام شد. در این راستا، جلسات اولیه بحث با پانزده نفر از نخبگان و متخصصان اجرایی و دانشگاهی (جامعه آماری پژوهش) برگزار شد. وزن دهی این پرسشنامه به صورت مقایسه‌ای زوجی و میزان

ارتباط متغیرها با اعداد بین صفر تا سه سنجیده می‌شود. پس از تکمیل پرسشنامه توسط جامعه آماری پژوهش، از پانزده پرسشنامه مذکور میانگین‌گیری شد و در قالب یک فایل اکسل وارد نرم‌افزار میک مک گردید و عوامل کلیدی استخراج شد، سپس وضعیت‌های احتمالی مختلفی برای هر کدام از عوامل کلیدی در نظر گرفته و در قالب پرسشنامه، اثرات متقابل طراحی شد (وزن دهی این پرسشنامه به صورت مقایسه‌ای زوجی و میزان ارتباط متغیرها به صورت طیفی از اعداد ۳ تا ۳- سنجیده می‌شود). روایی این پرسشنامه نیز توسط اساتید به صورت مصاحبه‌ای انجام گرفت و سپس پرسشنامه به وسیله جامعه آماری تکمیل شد و در نهایت در گام سوم نیز از طریق قابلیت Ensemble در نرم‌افزار سناریو ویزارد، پرسشنامه‌ها در نرم‌افزار سناریو ویزارد وارد شد؛ و نرم‌افزار ضمن تجزیه و تحلیل داده‌ها، تعداد ۴ سناریو را محتمل دانسته است. سپس با توجه به خروجی نرم‌افزار سناریو ویزارد و با در نظر گرفتن پیشران‌های موردنظر، برای هر سناریو، داستان تدوین گردید.

یافته‌های تحقیق

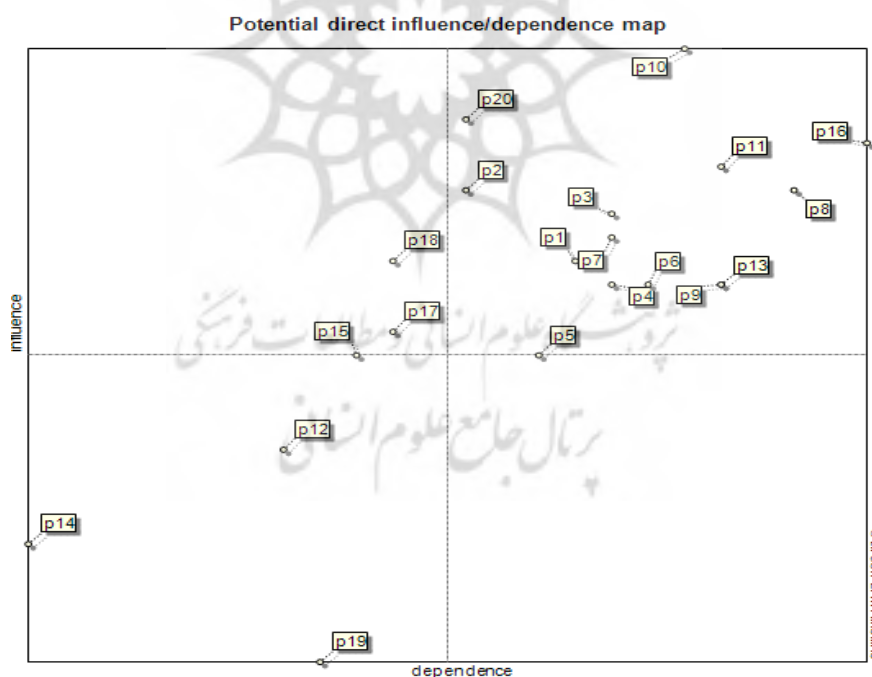
تحلیل ماتریس متقاطع برای شناسایی پیشران‌های کلیدی

از نرم‌افزار میک مک و نحوه تحلیل ماتریس متقاطع برای استخراج عوامل کلیدی مؤثر در آینده روابط امنیتی ایران و ترکیه استفاده شده و خروجی این نرم‌افزار (عوامل کلیدی) به عنوان ورودی نرم‌افزار سناریو ویزارد استفاده خواهند شد که در واقع، هدف اصلی تحقیق است. همان‌طور که پیش‌تر به صورت دسته‌بندی بیان شده است، ۲۰ عامل به عنوان عوامل مؤثر در آینده روابط امنیتی ایران و ترکیه شناسایی و با نرم‌افزار میک مک برای استخراج عوامل اصلی تأثیرگذار بر آینده مسائل امنیتی ایران و ترکیه بررسی شده است (در این نرم‌افزار تأثیر متغیرها نسبت به یکدیگر از صفر تا چهار ارزش‌گذاری می‌شود).

جدول ۱. عوامل مؤثر در آینده روابط امنیتی ایران و ترکیه

منافع طرفین در جمهوری باکو	p1 (p1)	۱
منافع طرفین در عراق	p2 (p2)	۲
روابط ترکیه و اسرائیل	p3 (p3)	۳
روابط ایران و شیعیان ترکیه	p4 (p4)	۴
مسئله کردها	p5 (p5)	۵
مسئله سوریه	p6 (p6)	۶
مسئله پان ترکیسم	p7 (p7)	۷
محور مقاومت	p8 (p8)	۸
ناتو، آمریکا، روسیه و چین در ترکیه	p9 (p9)	۹
احساس شکست در ترکیه نسبت به تحولات اخیر منطقه	p10 (p10)	۱۰
حضور سخت نظامی در منطقه	p11 (p11)	۱۱
ایران به عنوان تهدیدی برای ساختار لائیک ترکیه	p12 (p12)	۱۲
متزلزل شدن جایگاه حزب عدالت و توسعه در انتخابات اخیر ترکیه	p13 (p13)	۱۳
افتتاح سد ایلیسو بروی رود دجله توسط ترکیه	p14 (p14)	۱۴
بورسیه کردن دانشجویان آذری زبان ایرانی جهت تحصیل در ترکیه به صورت رایگان	p15 (p15)	۱۵
ادعاهای غیررسمی نسبت به خاک ایران در ترکیه	p16 (p16)	۱۶
خرید اس ۴۰۰ روس	p17 (p17)	۱۷
حذف ترکیه از پروژه اف ۳۵ آمریکا	p18 (p18)	۱۸
فعالیت هسته‌ای ایران	p19 (p19)	۱۹
تلاش ترکیه برای نفوذ در ساختار ایران	p20 (p20)	۲۰

طبق نتایج به دست آمده از نرم افزار میک مک تحلیل پایداری/ ناپایداری سیستم بر اساس پلان اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم آورده شده است. پراکنش پیشران‌ها روی پلان اثرگذاری- اثرپذیری نشان دهنده ویژگی کلی سیستم است و بر اساس شکل پراکنندگی پیشران‌ها روی پلان مشخص می‌شود که سیستم پایدار است یا ناپایدار. دستگاه‌های ناپایدار، با پیشران‌هایی که هم اثرگذارند و هم اثرپذیر، تحولات شدیدی در آینده خواهند داشت و وضعیت کنونی آن‌ها پایدار نخواهد ماند. در این حالت، پراکنش پیشران‌ها لوزی شکل و از جنوب غربی به شمال شرقی نمودار خواهد بود؛ اما چنانچه سیستم دارای تعداد زیادی پیشران‌های اثرگذار و در سمت مقابل تعداد زیادی عوامل اثرپذیر باشد و پراکنش متغیرها به شکل L از سمت چپ نمودار ظاهر شود، سیستم پایدار است و شرایط کنونی سیستم در آینده تغییر چندانی نخواهد کرد. مطابق نتایج خروجی میک مک، بر اساس نظر خبرگان، وضعیت آینده روابط امنیتی ایران و ترکیه تا حدودی ناپایدار است و شرایط کنونی حاکم، در آینده امکان تغییر خواهد داشت.

شکل ۲. نمودار اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم عوامل بر یکدیگر

لذا وضعیت متغیرها روی نواحی پلان اثرگذاری و اثرپذیری بدین صورت است که:

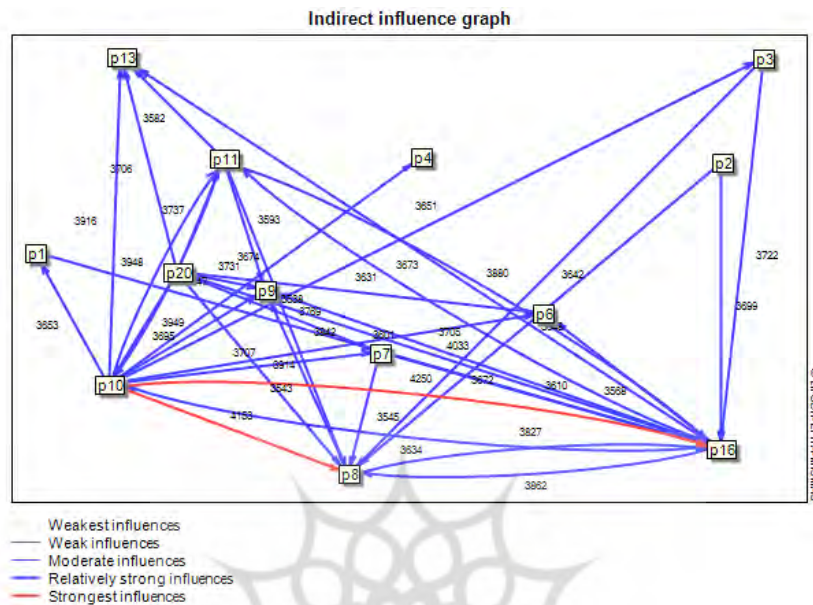
۱. پیشران‌های ناحیه یک (دووجهی یا راهبردی): پیشران‌ها بر اساس موقعیت قرارگیری به چهار نوع تقسیم می‌شوند که هر کدام در یکی از نواحی چهارگانه پلان اثرگذاری - اثرپذیری قرار می‌گیرند. پیشران‌های دووجهی دارای دو ویژگی مشترک تأثیرگذاری و تأثیرپذیری زیادند و هر تغییری بر روی این پیشران‌ها در سایر پیشران‌ها نیز واکنش و تغییری ایجاد خواهد کرد. پیشران‌های ۲ و ۲۰ در ناحیه پیشران‌های راهبردی قرار گرفته‌اند.

۲. پیشران‌های ناحیه دو (تأثیرگذار): پیشران‌های ناحیه دو بیش از اینکه از سیستم تأثیر پذیرند بر آن تأثیر می‌گذارند. بر اساس نرم‌افزار میک مک، پیشران‌های ۱۵، ۱۷ و ۱۸ در این ناحیه قرار گرفتند که بیانگر تأثیرگذاری این پیشران‌ها می‌باشد.

۳. پیشران‌های ناحیه سه (مستقل): پیشران‌های این ناحیه به طور میانگین اثرگذاری و اثرپذیری کمتری دارند. به این معنا که نه زیاد از سیستم تأثیر می‌پذیرند و نه زیاد بر آن تأثیر می‌گذارند. در این ناحیه پیشران‌های ۱۲، ۱۴ و ۱۹ از پیشران‌های مستقل می‌باشند.

۴. پیشران‌های ناحیه چهار (تأثیرپذیر): پیشران‌های این ناحیه تأثیرگذاری کمی بر سیستم دارند و خود تابع تغییرات در سایر متغیرها هستند. در این ناحیه پیشرانی وجود ندارد.

تحلیل گراف اثرگذاری بدین شرح است: گراف اثرگذاری نشان‌دهنده روابط پیشران‌ها و چگونگی اثرگذاری آن‌ها بر همدیگر است. این گراف در قالب خطوط قرمز و آبی نشان داده می‌شود که انتهای هر خط با یک پیکان نشان داده شده و بیانگر جهت اثرگذاری هر پیشران است. خطوط قرمز نشان‌دهنده اثرگذاری شدید عوامل بر همدیگر است و خطوط آبی، با تفاوت در ضخامت، روابط متوسط تا ضعیف را نشان می‌دهد (شکل ۳).

شکل ۳. تأثیرات غیرمستقیم عوامل بر یکدیگر

وضعیت روابط در گراف اثرگذاری بیانگر این است که پیشران P10 «احساس شکست در ترکیه نسبت به تحولات اخیر منطقه» به شدت بر P16 «ادعاهای غیررسمی نسبت به خاک ایران در ترکیه» و P8 «محور مقاومت» تأثیرگذار خواهد بود؛ و این دو پیشران P16, P8 به شدت تحت تأثیر P10 قرار دارند.

در این پژوهش پس از اینکه تمامی پیشران‌های مؤثر در آینده روابط امنیتی ایران و ترکیه، با استفاده از نرم‌افزار ساختاری میک مک ارتباط این عوامل با هم سنجیده شد و پیشران‌های برتر، در حکم پیشران‌های مؤثر و پیشران‌های با ضریب تأثیر بالا، استخراج شدند. این پیشران‌های کلیدی و تأثیرگذار جدول (۱)، پیشران‌هایی هستند که باید در تعیین استراتژی‌ها، مشخص نمودن الگوهای روابط بین‌الملل و تعیین مناسبات مختلف با سایر ذی‌نفعان، از طرف سیاست‌گذاران و ارگان‌های مربوط در نظر گرفته شوند.

جدول ۲. پیشران‌های کلیدی و تأثیرگذار

N°	پیشران	تعریف پیشران
1	P13	متزلزل شدن جایگاه حزب عدالت و توسعه و اردوغان در انتخابات اخیر ترکیه (تحولات داخلی ترکیه)
2	P5	مسئله کردها
3	p17	نزدیک شدن به جبهه روسیه (خرید اس ۴۰۰ روس)
4	p18	فاصله گرفتن و تقابل با آمریکا (حذف ترکیه از پروژه اف ۳۵ آمریکا)
5	p1	منافع طرفین در جمهوری باکو
6	P6	مسئله سوریه
7	P2	منافع طرفین در عراق

ارتباط خروجی نرم‌افزار سناریوویزارد با هفت پیشران کلیدی و تأثیرگذار استخراج شده از نرم‌افزار ساختاری میک مک به شرح ذیل می‌باشد:

۱) پیشران‌های (p17 & p18, p13, p1, p5)، با سناریو شماره ۱: «با خرس‌ها می‌رقصد» مرتبط است.

۲) پیشران‌های (p17 & p18, p13, p1, p6 & p2, p5)، با سناریو شماره ۲: «هرکسی کو دور ماند از اصل خویش / باز جوید روزگار وصل خویش» مرتبط است.

۳) پیشران‌های (p17 & p18, p13, p1, p6 & p2)، با سناریو شماره ۳: «یکی به نعل... یکی به میخ» مرتبط است.

۴) پیشران‌های (p13, p5)، با سناریو شماره ۴: «این ره که تو می‌روی به ترکستان است...» مرتبط است.

تدوین سناریوها

در این پژوهش پس از اینکه تمامی پیشران‌های مؤثر در آینده روابط امنیتی ایران و ترکیه، با استفاده از نرم‌افزار ساختاری میک مک ارتباط این عوامل با هم سنجیده شد و پیشران‌های برتر، در حکم پیشران‌های مؤثر و پیشران‌های با ضریب تأثیر بالا، استخراج شدند. سناریو ارائه‌شده توسط سناریوی ویزارد عبارت‌اند از ۴ سناریو به شرح ذیل:

• سناریو شماره ۱: «با خرس‌ها می‌رقصد»

در این سناریو روابط ترکیه و روسیه (خرس نماد روسیه!) همگراتر شده و حتی ممکن است به اتحاد منجر شود. ورود ترکیه به جبهه کشورهای تجدیدنظرطلب در نظام بین‌الملل، منجر به کاهش روابط با آمریکا و ایجاد تقابل می‌شود. همکاری‌های نظامی روسیه و ترکیه افزایش پیدا می‌کند و ترکیه تحت تحریم‌های گسترده‌تر آمریکا قرار می‌گیرد. در حالت تشدید شده، احتمال خروج ترکیه از ناتو نیز بیشتر می‌شود که در صورت وقوع این اتفاق ضربه حیثیتی ناگواری برای این نهاد خواهد بود و برای ایران بسیار مطلوب خواهد بود. پیشانی درگیری میان جبهه غرب و ایران، از مرزهای ایران و ترکیه به سواحل مدیترانه منتقل خواهد شد و فاصله حصار منطقه حائل امنیتی در مرزهای ایران مستحکم‌تر خواهد شد. خروج ترکیه از ناتو یا اتحاد ترکیه و روسیه باعث انحلال پایگاه‌های اینجریلیک و... خواهد شد و خطر تهدید هسته‌ای از مرزهای ایران فاصله بیشتری پیدا می‌کند. همگرایی ترکیه و روسیه در صورت قدرت داشتن و تثبیت اردوغان و حزب عدالت و توسعه امکان‌پذیر می‌شود و سایر نیروهای فعلی سیاسی در ترکیه چنین ظرفیتی را ندارند. اردوغان یا جانشین او با افزایش فشارهای اقتصادی از سمت آمریکا و غرب مواجه می‌شود و دست‌وپنجه نرم کردن با مشکلات اقتصادی باعث مشغولیت او می‌شود. احتمال دارد کمالیست‌ها و غرب‌گراها در ارتش با استفاده از این موقعیت دست به کودتا برای سرنگونی اردوغان یا جانشین او از حزب عدالت و توسعه بزنند. ترکیه تبدیل به صحنه نبرد اطلاعاتی - امنیتی روسیه و آمریکا می‌شود. همگرایی با روسیه در سطح بالا منجر به تعامل و اتحاد برای برقراری منافع مشترک میان روسیه و ترکیه در مسائل لیبی و شمال آفریقا می‌شود. تشدید تنش ترکیه با همسایگان غربی یعنی

یونان، بلغارستان و قبرس و به تبع آن نقش آفرینی فرانسه در حمایت از یونان و... افزایش می‌یابد. تلاش ترکیه برای گسترش حضور خود در دریای مدیترانه و استفاده از منابع نفتی و گازی کشف شده و تقابل با این کشورها زنگ خطر برای منافع مصر و رژیم صهیونیستی می‌شود. سردی روابط مصر و ترکیه با سردمداری السیسی که با کودتا علیه مرسی اخوان المسلمینی و متحد دیرینه اردوغان به قدرت رسیده است و تضاد منافع طرفین در شمال آفریقا خصوصاً لیبی، مصر را به جرگه متحدین یونانی-فرانسوی علیه ترکیه پیوند داده و مزید بر علت می‌گردد. تشدید تنش در مدیترانه در کنار واگرایی با جبهه غرب منجر به سردی روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی می‌شود و احتمالاً منجر به گسترش روابط ترکیه با حماس برای افزایش فشار بر رژیم صهیونیستی و این امر حتی امکان دارد منجر به ایجاد خط ترانزیت دریایی میان حماس و ترکیه برای تأثیر بر خطوط مواصلاتی مدیترانه گردد. سردی روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی برای ایران بسیار مطلوب است و باعث کاهش قدرت رژیم صهیونیستی برای ضربه به ایران می‌شود. در صورت هدایت سیاست نو عثمانی گری ترکیه به سمت غرب و جهت گیری احیای تلاش‌ها برای گسترش ترکیه در سرزمین‌های اروپایی، برای ایران مطلوب خواهد بود و با توجه به سابقه تاریخی جدال بی‌حاصل صفوی-عثمانی و نگرانی ترکیه از درگیری با ایران، باعث کاهش تنش‌های امنیتی بین طرفین و تقویت روابط و حتی ایجاد عقبه تأمینی توسط ایران می‌شود. واگرایی ترکیه با اروپا برای ترکیه نیز از جهت سردمداری مبارزه با دنیای صلیبی، در میان مسلمانان اهل سنت، در رقابت با سعودی، باعث کسب آبرو و اعتبار شده و از این نظر مطلوبیت دارد. نزدیکی ترکیه و روسیه در منطقه قفقاز کاملاً به ضرر ایران است و توازن قوا شدیداً علیه ایران تغییر می‌کند. در صورت اصرار ترکیه به حمایت و تحریک جمهوری باکو و تنش میان باکو و ارمنستان، روسیه برای نگهداری ترکیه در جبهه خود، ناچار به امتیازدهی به ترکیه شده و به ضرر ارمنستان، دستاوردهایی نصیب باکو و ترکیه شود. در صورت جهت گیری ترکیه در مقابل اروپا، مسئله پان‌ترکیسم اولویت کمتری در سیاست‌های ترکیه خواهد داشت و در این صورت یکی از مهم‌ترین گسل‌های امنیتی مابین ایران و ترکیه غیرفعال خواهد شد. افول هژمونی آمریکا و تغییر اولویت آمریکا از خاورمیانه به مقابله با چین در این مسیر به ترکیه کمک خواهد کرد ولی با توجه به موقعیت ژئواستراتژیک ترکیه، آمریکا در مقابل چنین مسئله‌ای بی‌کار نخواهد نشست. احتمال بسیار زیاد آمریکا، رژیم صهیونیستی

و غرب تلاش فزاینده‌ای برای تشکیل کشور کردستان و تجزیه و ایجاد واحدهای کوچک‌تر سیاسی همسو با خود خواهند کرد که خط قرمز ایران و ترکیه است و موجب همگرایی بیشتر برای مقابله با این طرح خواهد شد؛ بنابراین عراق صحنه همکاری ایران و ترکیه برای جلوگیری از این طرح خواهد شد. همگرایی ترکیه و روسیه در سوریه نیز برای ایران نامطلوب است و در بهترین حالت همکاری و مذاکره سه جانبه ایران - ترکیه - روسیه راهگشا می‌گردد که آن هم بدون امتیاز گیری ترکیه رخ نمی‌دهد. در حالت نامطلوب‌تر برای ایران و حکومت فعلی سوریه، حمایت روسیه برای تثبیت ترکیه در مناطق اشغالی مرزی با سوریه خواهد بود که ممکن است باعث ایجاد تنش گردد.

• سناریو شماره ۲: «هرکسی کو دور ماند از اصل خویش / باز جوید روزگار وصل خویش»

در ترکیه حزب جمهوریت خلق که انتخابات شهرداری‌ها را در کلان شهرهای مهم برده است، با عملکرد موفقیت آمیز در شهرداری‌ها، به خصوص در کلان شهر استانبول، اقبال عمومی را به خود جلب می‌کند، از سوی دیگر، با کاهش ارزش لیر و همچنین مشکلات دولت اردوغان با آمریکا، اقتصاد ترکیه دچار تکانه‌هایی می‌شود و مهم‌ترین دستاورد حزب عدالت و توسعه که ارتقای وضعیت اقتصادی ترکیه بود با چالش مواجه می‌شود. جدا شدن یاران دیرین اردوغان مانند عبدالله گل، علی باباجان و داود اغلو و نیز تشکیل احزاب جدید توسط آن‌ها باعث می‌شود رأی حزب عدالت و توسعه در انتخابات ریاست جمهوری ۲۰۲۳ متفرق شود و در نهایت بعد از دو دهه، حزب عدالت و توسعه در انتخابات شکست بخورد و قدرت را به ائتلاف ایبی پارتی و حزب جمهوریت خلق واگذار کند. این تغییر دولت پس از دو دهه با تغییرات جدی در سیاست‌های ترکیه همراه می‌شود، حزب جمهوریت خلق با رویکرد غرب گرایانه‌اش در سیاست‌های اسلام‌گرایانه و تهاجمی ترکیه در خاورمیانه تجدیدنظر می‌کند و رویکرد نوعثمانی گری ترکیه با رفتن حزب عدالت و توسعه تضعیف می‌شود. همچنین، رویکرد غرب گرایانه ترکیه باعث می‌شود این کشور به سمت اصلاح روابط با آمریکا برود و آمریکا نیز از ترکیه بدون اردوغان استقبال کرده و روابط ترکیه با آمریکا توسعه پیدا می‌کند. توسعه روابط ترکیه با آمریکا بر روابط ترکیه با

رژیم صهیونیستی و سعودی نیز اثرگذار است. آمریکا به عنوان تسهیل گر روابط ترکیه با رژیم عمل کرده و روابط سیاسی، اقتصادی و نظامی ترکیه با رژیم صهیونیستی توسعه پیدا می کند. نزدیک تر شدن روابط ترکیه با آمریکا و رژیم صهیونیستی بر روابط ایران و ترکیه اثر منفی خواهد گذاشت. این تأثیر منفی می تواند در موضوع های منطقه ای و نیز در مسائلی مانند دور زدن تحریم ها نمود پیدا کند. ترکیه تلاش می کند با رویکرد جدید در منطقه و در راستای توسعه روابط با آمریکا، از چالش ها با سعودی به عنوان متحد دیگر آمریکا در منطقه بکاهد و به سمت توسعه روابط با عربستان سعودی حرکت می کند. نزدیک تر شدن ترکیه به عربستان، هم در موضوع های منطقه ای و هم در مسائل جهان اسلام، به سود ایران نخواهد بود و سیاست های ترکیه در سوریه هم تغییر کرده و از محور ایران - روسیه جدا شده و به محور آمریکا و متحدان عربی نزدیک تر می شود. در نتیجه مجموع عوامل پیش گفته و نیز سایر فشارهای بین المللی و تحریم ها بر ایران، فشار بر محور مقاومت بیشتر شده و این محور تضعیف می شود و از قدرت بازیگری آن در منطقه، به خصوص در سوریه، کاسته می شود همکاری ترکیه با آمریکا در سوریه و فاصله گرفتن از روسیه و ایران به افزایش بازیگری آمریکا و احتمالاً به توافقات سیاسی روسیه با غرب منجر شده و در نهایت، دولت در سوریه از دست متحدان ایران خارج می شود و بر ایران برای ترک سوریه فشار وارد می شود. همچنین، به سبب بی علاقهی دولت غرب گرای ترکیه به بازیگرانی فعال در سوریه و تمرکز بر مناطق مرزی اش با سوریه از طرفی و فشارها بر ایران در سوریه از طرف دیگر، رقابت دو کشور در سوریه کم رنگ می شود؛ اما عراق همچنان اهمیت خود را برای ترکیه دارد. نزدیکی ترکیه به آمریکا و عربستان باعث می شود در عراق به دنبال بازیگری مؤثرتری باشد و با توجه به نفوذ ایران در عراق، رقابت میان دو کشور در عرصه های سیاسی و اقتصادی تشدید می شود.

• سناریو شماره ۳: «یکی به نعل یکی به میخ»

در این سناریو ترکیه در تلاش است با برقراری موازنه میان آمریکا و روسیه از طرفین بهره مند شود و حتی الامکان از ترکش های تقابل دو طرف در امان مانده و امتیاز گیری کند و قدرت خود را افزایش داده و منافع خود را دنبال کند. این سناریو نیز با حضور و تثبیت اردوغان و حزب عدالت و توسعه در سپهر سیاسی ترکیه امکان پذیر است. این حالت در صورتیکه مطابق میل ترکیه

پیش رود برای ایران نامطلوب خواهد بود چرا که از رقیب خود بسیار عقب خواهد افتاد و ترکیه قدرت بسیار زیادی پیدا خواهد کرد. در این سناریو، روسیه برای جذب ترکیه به خود به ترکیه امتیاز می‌دهد زیرا ترکیه از موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک مهمی برخوردار است. در صورتی که نوک پیکان سیاست عثمانی‌گری ترکیه در ترکیب با پان‌ترکیسم و اصول آتاتورک به سمت شرق نشانه رود، مسئله پان‌ترکیسم و ایجاد روابط با کشورهای ترک‌زبان و تشکیل ناتوی ترک دور از انتظار نخواهد بود. خطر پان‌ترکیسم، باعث احساس خطر ایران می‌شود. ترکیه با در پیش گرفتن سیاست نوعثمانی‌گری به افزایش قدرت و نفوذ خود در جمهوری‌های ترک‌تبار ترکمنستان، قزاقستان، قرقیزستان و ازبکستان می‌پردازد و تلاش می‌کند تا ناتوی ترک‌تبار را ایجاد کند. همچنین مواضع انفعالی روسیه در حمایت از ارمنستان، با تحریک و حمایت ترکیه منجر به حمله جمهوری باکو به ارمنستان و تصرف خاک این کشور برای برقراری ارتباط زمینی میان باکو و ترکیه می‌شود. این وضعیت برای ایران بسیار نامطلوب است چرا که هم در منطقه قفقاز جنوبی در موقعیت ضعیف‌تری قرار می‌گیرد و هم از لحاظ اقتصادی مسیرهای ترانزیتی و مزیت‌های ژئواکونومیک خود را از دست می‌دهد. از زاویه‌ای دیگر روسیه اقدام به عقد قراردادهای نظامی و تسلیحاتی با ترکیه می‌کند و آمریکا با احساس خطر نسبت به این موضوع با سیاست چماق و هویج به ترکیه فشار می‌آورد. چماق تحریم‌ها و فشار اقتصادی به ترکیه و هویج امتیازدهی برای دور کردن ترکیه از روسیه. اگر آمریکا بیش از حد روی تحریم‌ها حساب کند نتیجه عکس داده و منجر به تقویت مواضع اردوغان در داخل ترکیه می‌شود بنابراین به تهدید تحریم بسنده می‌کند و تلاش می‌کند تا با فشارهای غیرمستقیم اقتصادی و به‌کارگیری طیفی از دسیسه‌ها و توطئه‌ها باعث تفرقه و تهییج افکار عمومی علیه اردوغان و آکپارتی شود. برای فاصله انداختن میان ترکیه و روسیه، دادن امتیازاتی در حوزه کردستان عراق یا کردستان سوریه یا منابع نفتی شمال سوریه یا در لیبی دور از انتظار نیست ولی آمریکا مراقب است که امتیازات داده‌شده خیلی حائز اهمیت و استراتژیک نباشد که قدرت‌گیری ترکیه را از کنترل خارج کند. با توجه به حجم زیاد بدهی خارجی ترکیه، احتمال کمک اقتصادی یا دادن وام به ترکیه نیز وجود دارد. وام و کمک مالی خارجی برای بازسازی اقتصاد آسیب‌دیده ترکیه از بیماری کووید مثر ثمر خواهد بود و از سوی دیگر افسار ترکیه را در دستن آمریکا قرار خواهد داد تا در صورت لزوم با فشار اقتصادی به ترکیه

مانع بلندپروازی‌های اردوغان شود. امتیازگیری از طرفین منجر به افزایش قدرت ترکیه می‌شود و این افزایش قدرت باعث نگرانی سعودی در رقابت با ترکیه در جهان اهل سنت می‌گردد؛ بنابراین واگرایی سعودی با ترکیه بیشتر شده و این واگرایی تخصص در لیبی و شمال آفریقا را گسترش خواهد داد. همچنین واگرایی ترکیه - سعودی در عراق فرصت مناسب برای همکاری ایران - سعودی در عراق را فراهم می‌کند. فشارهای ایران و محور مقاومت به ترکیه، در عراق و سوریه، با ایجاد موازنه در ففقااز توسط ترکیه و باکو مواجه می‌شود. افزایش نفوذ ترکیه در جمهوری‌های ترک‌تبار به نفع روسیه و چین نیست؛ به علاوه که ترکیه با حمایت از تکفیری‌های ترک‌تبار مخاطرات امنیتی چین و روسیه را گسترش می‌دهد. در صورت قدرت‌گیری بیش از حد ترکیه، احتمال همکاری مقطعی روسیه و آمریکا برای سرکوب ترکیه دور از انتظار نیست. هرچه ایجاد موازنه به قدرت‌گیری بیشتر ترکیه منجر شود، آمریکا لزوم واکنش و سرکوب ترکیه را بیشتر احساس خواهد کرد چرا که امنیت رژیم صهیونیستی و همچنین متحدان اروپایی بیشتر به خطر می‌افتد.

• سناریو شماره ۴: «این ره که تو می‌روی به ترکستان است...»

در این سناریو، اختلافات داخلی در ترکیه شدیداً بالا گرفته است. دعوای حزب آکپارتی با سایر احزاب، تشدید اختلافات داخلی، سقوط ارزش پول ملی ترکیه، مقاومت هواداران اردوغان، اختلاف و چنددستگی در ارتش باعث تضعیف حکومت مرکزی شده است. با حمایت غرب، مناطق کردنشین به صورت مسلحانه اقدام به جداسازی و خودمختاری نموده‌اند و درگیری‌های شدیدی میان آن‌ها و ارتش حکومت مرکزی رخ داده است. شیعیان و علویان به صورت جداگانه ادعاهای مختلفی در برخی مناطق دارند. حکومت سوریه با پشتیبانی از علویان و تضعیف حکومت مرکزی و عملیاتی شدن جدایی‌طلبی کردها در شرق و جنوب، سایر قومیت‌ها مانند لازها و گرجی‌ها و قومیت‌هایی که جمعیت نسبتاً قابل ملاحظه‌ای دارند نیز آرام آرام با تحریک سرویس‌های خارجی ادعای جدایی می‌کنند. توان حکومت مرکزی به واسطه اختلافات داخلی کاهش یافته و قدرت میت ترکیه به دلیل تصفیه‌های داخلی متزلزل شده و فاقد توان اطلاعاتی و امنیتی سابق است. در صورتی که ایران اقدام به حمایت از شیعیان کرده و تلاش کند تا حکومت خودمختار

شیعه در کنار مرزهایش ایجاد شود، یا بخش‌های شیعه‌نشین را به خود الحاق کند، از لحاظ ژئوپلیتیکی بسیار مطلوب خواهد بود. البته ممکن است این اقدام باعث تشدید اختلافات مذهبی و گسترش جنگ شیعه - سنی و وارد آوردن فشار به شیعیان در سایر نقاط جهان اسلام شود. با ضعف حکومت مرکزی ترکیه رقابت میان آمریکا و روسیه برای تسلط بر تنگه بسفر و داردانل شدت می‌گیرد. خودمختاری کردها در کنار مرزهای ایران از لحاظ حمایت و پشتیبانی از کردهای تجزیه‌طلب داخل مرزهای ایران بسیار نامطلوب خواهد بود و باعث تشدید تنش‌های نظامی و امنیتی در مرزهای غربی ایران می‌شود. اگر ایران بتواند همگرایی فکری میان ریشه ایرانی قومیت کردی با سرزمین مادری (ایران) ایجاد کند؛ احتمال کاهش خطرات مرتبط با تجزیه‌طلبی در داخل خاک ایران و همسوسازی حکومت جدید کردستان در نقش آفرینی منطقه‌ای وجود خواهد داشت؛ ولی از آنجا که سرکردگان و مدعیان کنونی تجزیه‌طلبان کرد در عراق، سوریه و ترکیه همسو، دست‌نشانده و همگرا با غرب و آمریکا و رژیم صهیونیستی هستند؛ عملیاتی شدن چنین ایده‌ای تقریباً محال است. تشکیل کردستان همسو با غرب در مجاورت مرزهای ایران برای رژیم صهیونیستی بسیار مطلوب است و موجب تجزیه عراق و حتی سوریه می‌شود. وقوع جنگ‌ها و خونریزی‌های فراوان اجتناب‌ناپذیر می‌شود. سعودی که رهبری خود در جهان اهل سنت را بی‌رقیب می‌بیند تلاش می‌کند تا نفوذ خود بر سایر مناطق خاورمیانه را گسترش داده و حوزه نفوذ منطقه‌ای ایران را تحت الشعاع قرار دهد. تقابل ایران و سعودی اجتناب‌ناپذیر می‌شود. تجزیه کشورهای همسو با ایران تماماً به نفع رژیم صهیونیستی است. کشمکش در خاورمیانه و عدم برتری مطلق یکی از طرفین این فرصت را به آمریکا می‌دهد که خود را بر حوزه چین و آسیای دور و مقابله با چین متمرکز کند. جمهوری باکو حامی اصلی خود را از دست می‌دهد و ملزم به انتخاب میان ایران و رژیم صهیونیستی می‌شود. با توجه به اجتناب ایران از تقابل ژئوپلیتیک با روسیه، بنابراین ایران از تنبیه سخت جمهوری باکو دوری می‌کند و از حضور سخت در قفقاز جنوبی بر حذر است. جمهوری باکو با علم به این موضوع روابط خود با رژیم صهیونیستی را مستحکم‌تر کرده و احتمال تشکیل جبهه‌ای از متحدان رژیم صهیونیستی در منطقه اقلان با حضور باکو و کردستان، در برابر محور مقاومت دور از انتظار نیست. تجزیه ترکیه برای روسیه مطلوب است زیرا یکی از اعضای قدرتمند ناتو با موقعیت ژئواستراتژیک ضعیف شده و از بین می‌رود و همچنین از

بابت افزایش نفوذ ترکیه در جمهوری‌های ترک‌تبار مجاور مرزهای خود آسوده می‌گردد. اولویت کمتر خاورمیانه برای آمریکا در افق زمانی این سناریو، باعث گسترش نفوذ روسیه (در صورت تجزیه ترکیه) بر منطقه می‌شود و روسیه با تلاش برای برقراری موازنه میان جبهه ایران (محور مقاومت)، جبهه متحدان رژیم صهیونیستی و جبهه متحدان سعودی امتیازگیری کرده و منافع خود را با چرخش تاکتیکی میان سه جبهه تأمین می‌کند. در این شرایط ناامنی در محدوده حائل امنیتی مرزهای ایران همراه با جنگ‌ها و کشتارهای گسترده، عدم قطعیت بیشتری پیدا می‌کند.

نتیجه‌گیری

هدف اصلی این پژوهش تدوین سناریوهای آینده روابط امنیتی ایران و ترکیه با استفاده از سناریو ویزارد می‌باشد. تا با نیازسنجی و انجام این نوع از پژوهش‌های راهبردی، سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران در روابط ایران و ترکیه بتوانند به گزینه‌های بدیل برای تصمیم‌گیری بیندیشند. در این پژوهش پس از اینکه تمامی پیشران‌های مؤثر در آینده روابط امنیتی ایران و ترکیه، با استفاده از نرم‌افزار ساختاری میک مک ارتباط این عوامل با هم سنجیده شد و پیشران‌های برتر، در حکم پیشران‌های مؤثر و پیشران‌های با ضریب تأثیر بالا، استخراج شدند.

نرم‌افزار سناریو ویزارد در مرحله نهایی تعداد ۴ سناریوی محتمل یا سازگارتر را معرفی کرد که با در نظر گرفتن عناصر (مؤلفه‌های) هر یک از سناریوها، داستان هر سناریو با در نظر گرفتن کلیه عناصر داخلی آن‌ها و منطبق با واقعیت موجود در خصوص آینده روابط امنیتی جمهوری اسلامی ایران با ترکیه، تدوین شد. داستان‌های هر سناریو به جامعه آماری ارائه شد تا با نظر آن‌ها سناریوی مرجح و مطلوب بر مبنای میزان امتیازهای مکتسبه مشخص شود. پروژه‌های سناریویی با آنچه که ما هر روز در زندگی شخصی خود انجام می‌دهیم، تفاوت چندانی ندارد؛ اما احتمالات گوناگونی را در آینده خود در نظر گرفته و سپس برنامه‌ریزی متناسب با آن‌ها را انجام می‌دهیم. این فرآیند گاه به صورت بیمه‌گذاری برای آمادگی در برابر رویدادی است که شاید هرگز روی ندهد؛ اما اگر چنین رخدادی شکل گرفت، ما آن را هوشمندانه در نظر گرفته و برای امکان وقوع و پیامدهای آن برنامه‌ریزی کرده‌ایم.

در نتیجه ارزش گذاری هیئت رئیسه سناریوهای محتمل توسط جامعه آماری، نتایج ذیل به دست آمده است:

جدول ۳. ارزش گذاری هیئت رئیسه سناریوهای محتمل

ردیف	سناریوها	احتمال وقوع	میزان هماهنگی سناریو با مطلوبیت سیاست گذار (+۳،-۳)	فاصله احتمال وقوع سناریو با مطلوبیت سیاست گذار
۱	با خرس ها می رقصد	٪۲۰	+۱	کم
۲	بازگشت به اصل	٪۲۰	-۲	زیاد
۳	ترکستان	٪۲۰	-۱	زیاد
۴	نعل و میخ	٪۲۰	-۳	زیاد

در ارزش گذاری فوق الذکر، تعداد ۴ سناریوی محتمل یا سازگارتر، میزان احتمال وقوع ٪۲۰ را کسب کردند. لذا میزان احتمال وقوع ۴ سناریوی محتمل در روابط امنیتی فی مابین جمهوری اسلامی ایران و ترکیه یکسان مشخص شد.

سناریوی «با خرس ها می رقصد»؛ این سناریو میزان احتمال وقوع ٪۲۰ را کسب کرد. مطلوبیت این سناریو برای نظام جمهوری اسلامی ایران عدد +۱ را کسب کرد که در رتبه اول قرار گرفت. این سناریو، مطلوبیت و اولویت ایران است یعنی این موضوع موجب همگرایی بیشتر ترکیه با روسیه و ورود ترکیه به جبهه کشورهای تجدیدنظرطلب در نظام بین الملل که منجر به کاهش روابط با آمریکا و ایجاد تقابل می شود؛ و به نفع جمهوری اسلامی ایران خواهد بود. لذا فاصله احتمال سناریو با مطلوبیت سیاست گذار (جمهوری اسلامی ایران) کم است.

سناریوی «با خرس ها می رقصد»؛ با تحقق این سناریو روابط ترکیه و روسیه (خرس نماد روسیه!) همگرا تر شده و حتی ممکن است به اتحاد منجر شود. ورود ترکیه به جبهه کشورهای تجدیدنظرطلب در نظام بین الملل، منجر به کاهش روابط با آمریکا و ایجاد تقابل می شود. همکاری های نظامی روسیه و ترکیه افزایش پیدا می کند و ترکیه تحت تحریم های گسترده تر آمریکا قرار می گیرد. در حالت تشدید شده، احتمال خروج ترکیه از ناتو نیز بیشتر می شود که

در صورت وقوع این اتفاق ضربه حیثیتی ناگواری برای این نهاد خواهد بود و برای ایران بسیار مطلوب خواهد بود. پیشانی درگیری میان جبهه غرب و ایران، از مرزهای ایران و ترکیه به سواحل مدیترانه منتقل خواهد شد و فاصله حصار منطقه حائل امنیتی در مرزهای ایران مستحکم تر خواهد شد. خروج ترکیه از ناتو یا اتحاد ترکیه و روسیه باعث انحلال پایگاه‌های اینجریلیک و... خواهد شد و خطر تهدید هسته‌ای از مرزهای ایران فاصله بیشتری پیدا می‌کند. همگرایی ترکیه و روسیه در صورت قدرت داشتن و تثبیت اردوغان و حزب عدالت و توسعه امکان‌پذیر می‌شود و سایر نیروهای فعلی سیاسی در ترکیه چنین ظرفیتی را ندارند. اردوغان یا جانشین او با افزایش فشارهای اقتصادی از سمت آمریکا و غرب مواجه می‌شود و دست‌وپنجه نرم کردن با مشکلات اقتصادی باعث مشغولیت او می‌شود. احتمال دارد کمالیست‌ها و غرب‌گراها در ارتش با استفاده از این موقعیت دست به کودتا برای سرنگونی اردوغان یا جانشین او از حزب عدالت و توسعه بزنند. ترکیه تبدیل به صحنه نبرد اطلاعاتی - امنیتی روسیه و آمریکا می‌شود. همگرایی با روسیه در سطح بالا منجر به تعامل و اتحاد برای برقراری منافع مشترک میان روسیه و ترکیه در مسائل لیبی و شمال آفریقا می‌شود. تشدید تنش ترکیه با همسایگان غربی یعنی یونان، بلغارستان و قبرس و به تبع آن نقش آفرینی فرانسه در حمایت از یونان و... افزایش می‌یابد. تلاش ترکیه برای گسترش حضور خود در دریای مدیترانه و استفاده از منابع نفتی و گازی کشف شده و تقابل با این کشورها زنگ خطری برای منافع مصر و رژیم صهیونیستی می‌شود. سردی روابط مصر و ترکیه با سردمداری السیسی که با کودتا علیه مرسی اخوان المسلمینی و متحد دیرینه اردوغان به قدرت رسیده است و تضاد منافع طرفین در شمال آفریقا خصوصاً لیبی، مصر را به جرگه متحدین یونانی - فرانسوی علیه ترکیه پیوند داده و مزید بر علت می‌گردد. تشدید تنش در مدیترانه در کنار واگرایی با جبهه غرب منجر به سردی روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی می‌شود و احتمالاً منجر به گسترش روابط ترکیه با حماس برای افزایش فشار بر رژیم صهیونیستی و این امر حتی امکان دارد منجر به ایجاد خط ترانزیت دریایی میان حماس و ترکیه برای تأثیر بر خطوط مواصلاتی مدیترانه گردد. سردی روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی برای ایران بسیار مطلوب است و باعث کاهش قدرت رژیم صهیونیستی برای ضربه به ایران می‌شود. در صورت هدایت سیاست نو عثمانی

گری ترکیه به سمت غرب و جهت‌گیری احیای تلاش‌ها برای گسترش ترکیه در سرزمین‌های اروپایی، برای ایران مطلوب خواهد بود و با توجه به سابقه تاریخی جدال بی‌حاصل صفوی-عثمانی و نگرانی ترکیه از درگیری با ایران، باعث کاهش تنش‌های امنیتی بین طرفین و تقویت روابط و حتی ایجاد عقبه تأمینی توسط ایران می‌شود. واگرایی ترکیه با اروپا برای ترکیه نیز از جهت سردمداری مبارزه با دنیای صلیبی، در میان مسلمانان اهل سنت، در رقابت با سعودی، باعث کسب آبرو و اعتبار شده و از این نظر مطلوبیت دارد. نزدیکی ترکیه و روسیه در منطقه قفقاز کاملاً به ضرر ایران است و توازن قوا شدیداً علیه ایران تغییر می‌کند. در صورت اصرار ترکیه به حمایت و تحریک جمهوری باکو و تنش میان باکو و ارمنستان، روسیه برای نگهداری ترکیه در جبهه خود، ناچار به امتیازدهی به ترکیه شده و به ضرر ارمنستان، دستاوردهایی نصیب باکو و ترکیه شود. در صورت جهت‌گیری ترکیه در مقابل اروپا، مسئله پان‌ترکیسم اولویت کمتری در سیاست‌های ترکیه خواهد داشت و در این صورت یکی از مهم‌ترین گسل‌های امنیتی مابین ایران و ترکیه غیرفعال خواهد شد. افول هژمونی آمریکا و تغییر اولویت آمریکا از خاورمیانه به مقابله با چین در این مسیر به ترکیه کمک خواهد کرد ولی با توجه به موقعیت ژئواستراتژیک ترکیه، آمریکا در مقابل چنین مسئله‌ای بیکار نخواهد نشست. احتمال بسیار زیاد آمریکا، رژیم صهیونیستی و غرب تلاش فزاینده‌ای برای تشکیل کشور کردستان و تجزیه و ایجاد واحدهای کوچک‌تر سیاسی همسوی با خود خواهند کرد که خط قرمز ایران و ترکیه است و موجب همگرایی بیشتر برای مقابله با این طرح خواهد شد؛ بنابراین عراق صحنه همکاری ایران و ترکیه برای جلوگیری از این طرح خواهد شد. همگرایی ترکیه و روسیه در سوریه نیز برای ایران نامطلوب است و در بهترین حالت همکاری و مذاکره سه‌جانبه ایران - ترکیه - روسیه راهگشا می‌گردد که آن هم بدون امتیاز‌گیری ترکیه رخ نمی‌دهد. در حالت نامطلوب‌تر برای ایران و حکومت فعلی سوریه، حمایت روسیه برای تثبیت ترکیه در مناطق اشغالی مرزی با سوریه خواهد بود که ممکن است باعث ایجاد تنش گردد.

سناریوی «هرکسی کو دور ماند از اصل خویش / باز جوید روزگار وصل خویش»؛ این سناریو میزان احتمال وقوع ۲۰٪ را کسب کرد. مطلوبیت این سناریو برای نظام جمهوری اسلامی ایران عدد ۲- را کسب کرد لذا این سناریو، مطلوبیت و اولویت ایران نیست یعنی ترکیه تلاش می کند با رویکرد جدید در منطقه و در راستای توسعه روابط با آمریکا، از چالش ها با سعودی به عنوان متحد دیگر آمریکا در منطقه بکاهد و به سمت توسعه روابط با عربستان سعودی حرکت می کند. نزدیک تر شدن ترکیه به عربستان، هم در موضوع های منطقه ای و هم در مسائل جهان اسلام، به سود ایران نخواهد بود و سیاست های ترکیه در سوریه هم تغییر کرده و از محور ایران - روسیه جدا شده و به محور آمریکا و متحدان عربی نزدیک تر می شود. لذا فاصله احتمال سناریو با مطلوبیت سیاست گذار (جمهوری اسلامی ایران) زیاد است.

سناریوی «این ره که تو می روی به ترکستان است...»؛ این سناریو میزان احتمال وقوع ۲۰٪ را کسب کرد. مطلوبیت این سناریو برای نظام جمهوری اسلامی ایران عدد ۱- را کسب کرد لذا این سناریو، مطلوبیت و اولویت ایران نیست یعنی اختلافات داخلی در ترکیه شدیداً بالا گرفته است. دعوی حزب آکپارتی با سایر احزاب، تشدید اختلافات داخلی، سقوط ارزش پول ملی ترکیه، مقاومت هواداران اردوغان، اختلاف و چنددستگی در ارتش باعث تضعیف حکومت مرکزی شده است. با حمایت غرب، مناطق کردنشین به صورت مسلحانه اقدام به جداسازی و خودمختاری نموده اند و درگیری های شدیدی میان آنها و ارتش حکومت مرکزی رخ داده است. خودمختاری کردها در کنار مرزهای ایران از لحاظ حمایت و پشتیبانی از کردهای تجزیه طلب داخل مرزهای ایران بسیار نامطلوب خواهد بود و باعث تشدید تنش های نظامی و امنیتی در مرزهای غربی ایران می شود. لذا فاصله احتمال سناریو با مطلوبیت سیاست گذار (جمهوری اسلامی ایران) زیاد است.

سناریوی «یکی به نعل یکی به میخ»؛ این سناریو میزان احتمال وقوع ۲۰٪ را کسب کرد. مطلوبیت این سناریو برای نظام جمهوری اسلامی ایران عدد ۳- را کسب کرد لذا این سناریو، مطلوبیت و اولویت ایران نیست یعنی ترکیه در تلاش است با برقراری موازنه میان آمریکا و روسیه از طرفین بهره مند شود و حتی الامکان از ترکش های تقابل دو طرف در امان مانده و

امتیازگیری کند و قدرت خود را افزایش داده و منافع خود را دنبال کند. این سناریو نیز با حضور و تثبیت اردوغان و حزب عدالت و توسعه در سپهر سیاسی ترکیه امکان پذیر است. این حالت در صورتی که مطابق میل ترکیه پیش رود برای ایران نامطلوب خواهد بود چرا که از رقیب خود بسیار عقب خواهد افتاد و ترکیه قدرت بسیار زیادی پیدا خواهد کرد. لذا فاصله احتمال سناریو با مطلوبیت سیاست گذار (جمهوری اسلامی ایران) زیاد است.

فهرست منابع

- صفوی، سید یحیی؛ متقی، ابراهیم؛ حاتمی، حمیدرضا؛ مرادیان، محسن و یزدانی، محسن. (۱۳۹۹). عوامل واگرایی و همگرایی اقتصادی مؤثر بر روابط جمهوری اسلامی ایران با ترکیه. *فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک*، ۷۹: ۲۸-۵.
- قائم پناه، صمد. (۱۳۹۰). تضاد و همکاری در روابط ایران و ترکیه پس از جنگ سرد (۱۹۸۹-۲۰۰۸). *فصلنامه مطالعات سیاسی*، ۳ (۱۱)، ۸۲-۵۱.
- کولایی، الهه و نبوی، سید مهدی. (۱۳۹۹). عوامل فرهنگی مؤثر بر روابط ایران و ترکیه. *فصلنامه مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام*، ۲ (۲)، ۱۶۰-۱۸۴.
- گل محمدی، ولی. (۱۳۹۸). چشم انداز روابط ایران و ترکیه در سال ۱۳۹۷. بازیابی در ۲۹ آذر ۱۳۹۸. سایت مؤسسه مطالعات ایران و اوراسیا (ایراس)، قابل دسترسی در: <http://www.iras.ir/fa/doc/article/3618>
- نبوی، سید مهدی؛ صفوی، سید حمزه و کوشکی، محمدصادق. (۱۳۹۹). تدوین سناریوهای روابط ایران و ترکیه در افق ۱۴۰۸. *آینده پژوهی دفاعی*، ۵ (۱۸)، ۳۷-۷.
- همتیان مهدی زاده، جمال؛ زارع، ساسان؛ عرب بافرانی، محمدرضا و قاسمی امام زاده، رضا. (۱۳۹۹). سناریو نگاری آینده دانشگاه مطلوب در افق ۱۴۰۴. *نشریه علمی آینده پژوهی انقلاب اسلامی*، ۱ (۲)، ۶۹-۳۵.
- یزدانی، حسن. (۱۳۹۵). طراحی الگوی روابط دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران با کشور ترکیه. رساله دکتری، استاد راهنما؛ دکتر صفوی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران.
- یارمحمدیان، حسین؛ امیدی، علی و ابراهیمی، شهروز. (۱۳۹۶). دامنه و افق مناسبات ایران و ترکیه (۲۰۲۱-۲۰۱۱). *فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی*، ۳۱، ۵۷-۸۶.
- Charounatki, Mariana. (2018). *Iran and Turkey, International and Regional Engagement in the MiddleEast*. New York: I.B.Tauris & Co. Ltd.
- Dator, J. (1996). *The knowledge base of futures studies*.
- Hen-Tov, Elliot (2011). *Asymmetry of interests: Iran-Turkey relations since 1979*. PhD Thesis, Princeton University, USA.
- Ringland, G., & Schwartz, P. P. (1998). *Scenario planning: managing for the future*. John Wiley & Sons.
- Schoemaker, P.J. H. (1995). Scenario Planning: A Tool for Strategic Thinking. *Sloan Management Review*, 37(2), 25-40.
- Verso, M., & Agnelli, G. (2003). Venous thromboembolism associated with long-term use of central venous catheters in cancer patients. *Journal of Clinical Oncology*, 21(19), 3665-3675.

